

Egy levert forradalom után

(Tények, adatok az 56-ot követő megtorlásokról)

„1956. december 9-én reggel megcsókoltam anyámat (Vera a gyerekekkel éppen a saját anyjánál időzött), és azt ígértem neki, hogy ebédre hazaelek. Igéretemet némi késéssel váltottam be, 1960. augusztus 20-án érkeztem haza, igaz, a délelőtti órákban. A szóbanforgó ebéd időközben elhült és elpárolgott, és anyám sem volt Pesten. Verát viszont otthon találtam. Éppen soros levelét írta nekem a börtönbe.”
(Eörsi István: Emlékezés a régi szép időkre.)

A szakértők még csak az elején tartanak annak a kutatásnak, amelynek célja az 1949 és 1956 közötti, majd az azt követő időszak politikai büntetőpereinek a feltárása. A Németh kormány egy bizottságot hozott létre a koncepciók ügyek kivizsgálására. Furcsa mód az 56-utáni megtorlások feltárása elmaradt. Állítólag sok ember fejéről hullana le a glória, ha nyilvánosságra hoznák, ki milyen szerepet játszott a kismembek meghurcoltatásában. Tény, hogy a Németh kormány féle bizottságot elzárta a kutatás lehetőségétől. A kutatók közül egy, dr. Kahler Frigyes, az Igazságügyminisztérium osztályvezetője, nem adta fel.

„Egy levert forradalom után” – címmel Heves megye 1956-ot követő ítélkezési gyakorlatáról írt tanulmányt. Ahogy ő fogalmaz, azért, hogy leplezze a hétköznapi kádárizmus mindennapos kis terror pereit. Arról, hogy milyen volt a sztálinizmus büntetőpolitikája egy olyan megyében, ahol nem hoztak világra szóló halálós ítéletet, „csak” terrorizáltak a lakosságot. Könyvében számos – eddig publikálatlan – adatot, dokumentumot, titkos utasítást tesz közzé.

Szép, szép az amnesztia, csak e-lőbb még egy kicsit akasztunk! – jut eszembe Felix Schwarzenberg hírhedt mondása, amikor Kahler Frigyes statisztikai adatokat sorol.

1957 és 1960 között 21.668 embert ítéltek el forradalmi tevékenysége miatt. Egyötödük felfüggesztett szabadságvesztéssel megúszta. 1958-ig 329 fiatalkorú zártak börtönbe. A halálraítéltek száma 367. Közülük 300 embert kivégeztek.

– Hétköznapi apró bosszúk folytak, a kor típusos nyomogatása – jegyzi meg beszélgetőpartnerem. Példákat említ.

L. Károly volt királyi csendőr ál-mában sem gondolt arra, hogy élete tragédiáját az a kis finoman munkált acélpisztoly okozza, amelyet ifjúkorában nyert egy nemzetközi sportlövő versenyen, s amelyet bársonyba csomagolva őriztetett évtizedeken át a szülőben. Az ötvenes évek elején fegyverrejtegetésért fogták perbe. Példás ítélet született: életfogytiglant kapott. Ebben az időben Eger város borbélysegéde féltékenységében é-

lveszélyesen megsebesítette pisztolyával menyasszonya édesapját. Mivel munkásszámra volt, megúszta 4 év börtönrel.

Az 1955-ös adatok szerint az elítéltek 65 százaléka munkás, 10 százaléka tsz-tag, 9 százaléka kisparaszt, 3 százaléka kulák, 7 százaléka deklasztált tőkés, 6 százaléka pedig egyéb rétegekből került ki. A számokból kitetszik, az osztálytélkezés nem érvényesült, bármennyire is szeretne volna az akkori hatalom. Az osztályidegenek: volt tőkés, kulák, nagybirtokosok – még levegőt is alig mertek venni. Tudták, bármit tesznek; rájuk többszörös büntetés vár. A forradalom után a legfelső bírói kar újra kiadta az utasítást: vissza kell térni az osztálytélkezéshez. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy 56-os cselekményei miatt inkább a volt uralkodó osztály tagjait és a rendszer ellen állókat vették őrizetbe.

Kádár János november 4-én meghirdetett programjában azt ígérte, akik részt vesznek a népmozgalomban (mert akkor még így nevezte, s a népfelkelés elnevezés is tőle ered), büntetlenséget élveznek. A Népszabadság november 2-i számában Kádár dicsőítőesnek nevezi a megmozdulást, „amely elsöpri a Rákosi klikk bűnös rendszerét.” November 11-én kijelentette: nem fogjuk túrni, hogy a vidéki szervek bosszút folytassanak a megmozdulásban résztvevők ellen.

– Az első erőszakhullám a munkástanácsokat érte – mondja az osztályvezető. – 1956. november 12-én látott napvilágot az a rendelet, amelynek alapján bárkit vádirat nélkül állították bíróság elé. Ha valakit gyilkosság, szándékos emberölés, rablás, löfgyeget használat közben tettenérték, vagy a bizonyítékok rögtön a bíróság rendelkezésére álltak, azonnal kivégezheték. Tanúk és bizonyítékok mindig akadtak. A rendelet 1957 január 15-ig volt hatályban.

Heves megyében a leggyakoribb büntetési nem a szabadságvesztés volt. Többnyire állandam elleni szervezkedés és izgatás vádjával állították a bíróság elé az embereket. Elég volt egy ártatlan vicc, s az ember évekre elbűcsúzhatott a családjától. Általában 3-10 év szabadságvesztést mértek a szervezkedőkre, aszerint, hogy az éppen hatályban lévő pártutasítás mit írt elő a bíróságok számára.

A 103/1958-as Igazságügyminisztériumi-Belügyminisztériumi és Legfőbb Ügyészi együttes titkos utasítás ezzel kapcsolatban a következőket említi: „A bíróságok nem elég következetesen alkalmazzák a kormányzat az a politikáját, hogy az ellenforradalmi bűncselekményi elkövető osztályidegeneket és huligán elemeket a törvény teljes szigorával kell büntetni.”

A Legfőbb Bíróság kollégium-vezetője elmarasztalta a Pest megyei bíróságot, mert egy 56-os fegyveres

csoport tagját csak 15 év fegyházra ítélte. A Legfelsőbb Bíróság másodfokú határozatában a „huligán vádlottat megérdemelten” halálra ítélte.

A bíróságok munkáját titkos utasítások és MSZMP-határozatok irányították. Ennek tetőezéként az 1957. december 13-án kelt párthatározat megsemmisítette a bírói függetlenséget.

Az 1956 után megjelent „fehér könyvek” azt igyekeztek bizonyítani, hogy nem a nép mozdult meg, hanem a kulák- és más népellenes elemek. Kádárék kitalálták a „megtévesztett dolgozó” kategóriáját. Nem lehetett ugyanis beismerni, hogy egy egész nemzet harcolt a kommunista hatalom ellen. Ilyen megfontolásból – s hogy a börtönfalak is a helyükön maradjanak – már szabadlábra lehetett helyezni a „megtévedt” személyeket.

Az első részleges kegyelemre 1959-ben került sor. A vezetők szabadulni akartak '56 ányékától. A viszonylag széleskörű közkegyelmi rendelkezést Kádár János 1963 március 21-én jelentette be az országgyűlésen az amerikaiakkal kötött megállapodáshoz tartva magát. Az amnesztia fejében ugyanis levették a magyar kérdést az ENSZ napirendjéről.

„Amikor kiléptem a gyűjtőfogház kapuján, a szemetelő első leírhatatlan illatot csalt elő öltönyömből. Sokáig ácsorogtam szemközt a nagy épülettel, nem volt kedvem megindulni a város felé. Eszembe jutott Pista, első-sorban ő, aztán a többiek, akiket a falak között gyilkoltak meg. Aztán mindazok, akik a zárkában maradtak. Szőkevénynek éreztem magam. Az esőben, a büzfelhőben – bármilyen patetikus is hangzik ez ma: hűséget fogadtam a halottaknak.” (Eörsi István: Emlékezés a régi szép időkre)

– Mostanában, amikor újra aktuálpolitikai kérdés lett az 1956-ot követő megtorlás, hogyan vélekedik azokról a megnyilatkozásokokról, amelyek azt sürgetik, hogy 56 leverését nyilvánítsák háborús bűntettnek?

– Ha jogállamot akarunk – magyarázza Kahler Frigyes – akkor a jogot komolyan kell venni. Akkor is, ha a bűnösök megmenekülnek a felelősségre vonás alól. Sokan arra hivatkoznak, hogy a kommunista rendszer alatt az elévülés nyugodott. Ám az elévülés ilyen okból való nyugvását egyetlen demokratikus jogrendszer sem ismeri. A büntető jogi normáknak visszaható hatályt tulajdonítani az ENSZ alapokmánya szerint is tilos. Egyetérték Vársárhelyi Miklóssal, aki azt mondta, hogy 1956-ot végre le kell zárni, s át kell adni a nemzet emlékezetének. Egy olyan ország, amely az európai értékrendre szavazott – amely a keresztény-zsidó hagyomány talaján működik –, az erkölcsi felülállást nem adozhatja fel kicsinyes bosszúállásért.

Cseke Hajnalka